

ŽUPA POLJICA NA HVARU

JOŠKO KOVAČIĆ

Centar za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara
21 450 H v a r

UDK 262,1.2.

Izvorni znanstveni rad

U radu se, uglavnom prema neobjavljenim izvorima, obrađuje povijest župe Poljica na otoku Hvaru: pretpovijest i povijest naselja, župa i svećenici, sakralni spomenici, školstvo i drugi podaci*

Poljica su prvo naselje kojim sa zapada počinje najistočniji dio otoka Hvara - Plame - osebujan po zemljopisnim i povijesnim značajkama. Kako je povijest ostalih župa toga dijela ovoga otoka - od zapada prema istoku: Zastrazišća, Gdinja, Bogomolja i Sućurja - već bila obrađena na stranicama ovoga časopisa,¹ ovdje ćemo starije razdoblje iz prošlosti ovoga mjesta spomenuti samo sumarno, jer je podudarno s poviješću navedenih plamskih župa.

Kamene gomile iz brončanog i željeznog doba, grobovi, brojni ostaci rimske keramike te rimska cisterna u odlomku Grahovišće, jasno svjedoče o razmjerno gustoj naseljenosti područja današnjih Poljica od pretpovijesti do 6. st. po Kristu.²

Nakon toga slijedi muk u pisanim izvorima i arheološkim nalazima, sve do najstarijega dijela Statuta hvarske srednjovjekovne općine, koji je redigiran 1331. godine. On jasno pokazuje kako je čitavo područje Plamâ na Hvaru - dakle i područje kasnijih Poljica - bilo u općinskom vlasništvu te pričuвано za ispašu,

* Pisac najtoplije zahvaljuje oo. hvarskim biskupima, preminulom msgr. Celestinu Bezmalinoviću te stolujućem msgr. Slobodanu Štambuku, kao i ranijem generalnom vikaru msgr. Josipu Šantiću, na uvidu u Biskupski arhiv u Hvaru (BAH). Posebno pak zahvaljujem sadašnjem poljičkom župniku vč. don Josipu Franuliću, koji mi je omogućio uvid u Župni arhiv Poljica (ŽAPo) te dao veći broj korisnih podataka. Kolegi Zdravku Fistoniću hvala na fotografijama.

¹ J. KOVAČIĆ: Župa Zastrazišće..., *SB* 2/XXXVIII. (1998), 159-184; ISTI: Župa Gdinj..., *SB* 4/XXXVI. (1996), 327-348; ISTI: Župa Bogomolje..., *SB* 1/XXXV. (1995), 29-52; ISTI: Župa Sućuraj..., *SB* 1/XXXIX. (1999), 15-56.

² M. NIKOLANCI: Antikni spomenici otoka Hvara, *Popis spomenika otoka Hvara*, Split 1958, 58; N. DUBOKOVIĆ NADALINI: Srednjovjekovni i noviji spomenici otoka Hvara, *Popis spomenika* k.g., 81; J. HAYES, T. KAISER, B. KIRIGIN, N. VUJNOVIĆ: Sistematska rekognosciranja... Poljica, *Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara* 162/1994, 72-73.

sječu drva i sijanje žitarica; stalnih naselja i stanovnika nije bilo.³ - No netom naznačeno stanje nije dugo potrajalo, niti je to moglo. Već 70-ak godina kasnije, u reviziji općinskog zemljišnika iz 1407. godine, gdje se Poljica po prvi nam znani put spominju kao toponim, nailazimo na promjene. I tada je većina zemljišta bila općinska, ali se već javljaju i posebnici, od kojih poimence Juraj (zapisano u hrvatskom obliku: Juraj!) Petrović i ser Vidoš Desković. Općinsku od posebničke zemlje dijele međašni kameni s uklesanim križem (*lapides signati cum cruce*), a važna je napomena da je zemlja u ravnici, tj. ona najbolja, već tada u privatnim rukama: "*Et totum planum est personarum specialium.*" - Dvadesetak godina kasnije, u novoj reviziji općinskog zemljišnika iz travnja 1425. godine, nalazimo nove zaposjedatelje općinske zemlje uokolo Poljica, ovoga puta nezakonite. Bijahu to Luka Bratošević, Marin Kovačić, Ivan (sic! u hrvatskom obliku) Šantić, Radić Avancanić, Nikola Megarović i Cvitan Prvošić te vlastela Katarin Mikšić, Antonij Jakovljević i Antonij Zečić.

1. Poljica: pročelje župne crkve (snimio Zdravko Fistonić)

³ Usp. J. KOVAČIĆ: Povijest se piše prema izvorima i argumentirano, *Služba Božja* 1/XXXVIII, Makarska 1998, 125-139.

Neki su zaposjedatelji tada bili globljeni, a zanimljiv je i podatak da su neki međašni kameni s križevima bili uklonjeni, pa zamijenjeni novima;⁴ uklanjanje je zacijelo bilo djelo onih, koji su vlastiti posjed (zakonit ili nezakonit) željeli proširiti na račun općinskog.

Od općinskih gradica (investitura) koje možemo pouzdano smjestiti u područje Poljica izdvaja se samo ona iz 1459. g., dana Bogdanu Breškoviću (koji je u današnjem poljičkom odlomku Grahovišću već imao kućicu), a kojom je gracijom dobio zemljište površine 60 x 60 paša, za svoje blago i za vrtove, uz podavanje 4 šolda godišnje Općini.⁵

Spisi iz kasnijeg vremena spominju u Poljicima stanovnike s prezimenima; 1555.g. Teveljić, 1557/58.g. Marinić ili Marinović, 1559. Berković,⁶ 1573. Dabiževljić, Berković/Borković, Hercegović, Dorončilović(?),⁷ 1576. Sušković,⁸ 1578. Krstinić,⁹ 1602. i 1623. Querini i Haračić kao posjednici,¹⁰ 1643. Kordić.¹¹ God. 1673., za prvog poznatog popisa pučanstva otoka Hvara, u Poljicima su prezimena: Berković, Bubnje, Jurković, Kordić, Krstinić, Teveljić, Vežić (Vegich) i Vrančić.¹² God. 1686. ovdje su: Kordić zvan Tevelić, Savetović(?), Berković, Vežić, Vraničić, Tevelić, Tevelić zv. Skaranbeg (!) i Jordanić zv. Krstinić, a 1712. Jordanić, Vraničić, Kordić i Vlahović.¹³

U najstarijoj sačuvanoj zastražiškoj matici krštenih od poljičkih is prezimena spominju: 1773. Bojanić iz Vrisnika, 1775. Vranjičić, Vlahović i Bilčić, 1780. Šarić, 1789. Jordanić, 1794. Matijašević.¹⁴

Prema izloženom se može zaključiti da su Poljica kao stalno naselje nastala u 15. stoljeću, po svojoj prilici od stanovnika središnjeg dijela otoka Hvara.¹⁵ Naseljenje je vjerojatno bilo uvjetovano agrarnom i inom prenaseljenošću toga dijela otoka, gdje su dotad bila jedina naselja.

⁴ (Ed. S. LJUBIĆ:) *Statuta et leges... civitatis et insulae Lesinae, Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium*, I., III., Zagrabiae 1882-3, 343, 344, 355, 356.

⁵ ... in plame in loco uocato Grocouischia !!!... ubi ad presens habet suam Domunculam... - Arhiv Centra za zaštitu kulturne baštine otoka Hvara u Hvaru, Libro Grazie N=0 sei, f. 72v-73.

⁶ S. PLANČIĆ: *Inventar Arhiva Hektorović*, III., Stari Grad 1984, 146, 148, 152.

⁷ Državni arhiv u Zadru, Arhiv Hvara, kut. 2, 392v i Tiepolo br. 2, nepagin.

⁸ S. PLANČIĆ (6), 182.

⁹ Arhiv Hvara (7), Instr. Venier 1577/78, 404.

¹⁰ Isto, kut. 5, Instrumentorum, 109 i kut. 6, 241v-242.

¹¹ Isto, kut. 8.

¹² Arhiv Hektorović u IC ZPZ HAZU u Dubrovniku, svez. 114; usp. N. BEZIĆ-BOŽANIĆ: *Popis stanovnika otoka Hvara iz 1673. godine*, Čakavska rič 1, Split 1991, 34.

¹³ Arhiv Centra (5), Arhiv Bučić, XXXVI., 16.

¹⁴ Župni arhiv Zastražišće, matica krštenih 1772.-1831., ff. 1, 1v, 2v, 20, 65, 74v, 100. - God. 1799. kumuje Kata Haračić, žena Josipa Matijaševića iz Bogomolja (5v), 1807. zabilježeno je dvojno prezime Vlahović-Marinković (87v; inače Marinković kroza svu ovu maticu), a 1809. i 1816. Playšić ili Vraničić (89 i 91), kada se spominje i Zenčić zv. Sipica iz Pitava. God. 1796. spominje se i dvojno prezime Barbarić-Vraničić (I. zastražiški anagraf).

¹⁵ Tako je Brešković bio iz Vrbanja (J. KOVAČIĆ: *Župa Zastražišće /1/, 161 i 164, bilj. 29*); Teveljić se 1623. spominje u Pitvama (Arhiv Hvara /7/, kut. 6, 168); Marinić-Marinović i Krstinić se navode u Svirčima, odnosno Vrisniku u 16.st. (J. KOVAČIĆ: *Župa Zastražišće k.g.*);

Prvih desetljeća 19. st. stanovništvo je zastražiško-poljičke župe - zbog gladi i boleština - bilo smanjeno za više od tri petine u odnosu na raniji broj.¹⁶ Čini se da su posebno stradala Poljica, jer se ovdje kroz 19. st. doseljava veliki broj obitelji, koje i danas čine većinu pučanstva. To su (uz mjesto odakle potječu i približnu godinu doseljenja):¹⁷

- Huljić (Pitve), 1836.
- Zenčić- "Šipica" (Jelsa), 1840.
- Županović (Rogoznica kod Šibenika), 1846.
- Pavičić (Vrbanj), 1847.
- Škrmeta (Bobovišća na Braču), 1849.
- Božiković (Zlarin),¹⁸ 1852.
- Lučić - "Mašurić" (Podgora), 1854.
- Kordić (Pitve), ?
- Šarić/Šerić (Vis),¹⁹ 1858.
- Lučić - "Šakan" (Jelsa), 1861.
- Štupinović (Nerežišća na Braču), 1862.
- Borović (Vrisnik), 1863.
- Fredotović (Vrbanj), 1866.
- Carić (Svirče), 1868.

Prvi pouzdan spomen o *pučanstvu* u Poljicima (koje se inače uvijek pribrajalo Zastražišću) nalazimo u popisu iz 1673.g., kad je ovdje bilo 83 stanovnika u 12 kućanstava. Podaci iz 1711. i 1721. govore pak o znatnu smanjenju broja stanovništva (35, odnosno oko 25 žitelja).²⁰ Nakon toga odvojeno popisan broj stanika u Poljicima nalazimo tek od sredine 19.st. God. 1848. bilo je ovdje 99 ljudi u 18 obitelji,²¹ a 1890.g. 233 stanovnika. Posljednje godine 19. stoljeća, 1900., zabilježen je ovdje najveći broj pučanstva - 314 osoba. Poslije toga započinje pad, koji postaje sve naglijim iza 1960.g.,

Vraničić se bilježi u Jelsi 1553. a u Pitvama 1576., 1578. pak kao Vraničić ili Sarjanović - potonje je i danas prezime u pitovskoj naseobini Jelsi (S. PLANČIĆ /6/, 135, 179 i 188). Kordić su i danas u Pitvama, itd.

¹⁶ J. KOVAČIĆ: Župa Zastražišće (1), 165 i bilj. 31.

¹⁷ Župni arhiv Zastražišće, I. i II. anagraf. - Usp. M. PAVIČIĆ: Faze napučenja Poljica, *Periodični izvještaj Centra* (2) 153/1984, 5-6, gdje se podaci nešto razlikuju od ovdje iznesenih. M. Pavičić donosi i dva prezimena koja nisam uočio u anagrafima, Matković iz Vrbanja, doseljene 1820., i Pavić iz Tjariće, doseljene 1908.g. Spominje i Božikoviće iz Svirača te Tabake iz Pitava, koji u Poljicima da borave samo povremeno.

¹⁸ Na Zlarin su se Božikovići međutim doselili iz hvarskih Svirača - Državni arhiv u Splitu, NS CXLII. (spisi bilježnika I. Vrankovića), 4167/1894.

¹⁹ Vjerojatno su starinom bili upravo odavde - usp. bilj. 14.

²⁰ J. KOVAČIĆ: *Iz hvarske kulturne baštine*, Hvar 1987 (šapirografirano), 84.

²¹ Kućač je bilo 22, muških 54 a ženskih 45, te od stoke 4 vola, 6 mula, 9 magaraca, 84 ovce, 60 koza i 4 svinje - Arhiv Centra (5), Arhiv općine Jelsa, Miscellanea 4, 3.

kada razvojem turizma i zapuštanjem poljoprivrede kopne naselja u unutrašnjosti otoka Hvara. Tako je u Poljicima 1961.g. bilo 250, 1971. 196, a 1981. 130 stanovnika.²² Pri popisu iz 1991.g. ovdje je bilo svega 84 žitelja, dakle jednako kao i davne 1673. godine.

Župa

Poljica su sve do 1924. godine pripadala zajedničkoj župi sa sjedištem u obližnjem Zastrazišću, koja je nastala kao kapelanija hvarskoga Kaptola oko 1571.g. (izdvajanjem iz zajedničke kapelanije plamskih sela), a bila je uzdignuta na samostalnu župu aktom biskupa Cedulina iz 1605. godine.²³

Nezadovoljstvo Poljičana datira već od osnutka župe, kad se žale Biskupu da župnik ne slavi misu svake treće nedjelje, "kako je drevni običaj" (*secondo l'antica consuetudine*). Župnik na ovo odgovori da je poljička crkva tek "obor za životinje"! (*stalla d'animali*), a da selo ima tek šest ognjišta, dok je zastražiška crkva nedavno proglašena župnom i tu se čuva Presveto. Biskup Cedulin odredi da se u Poljicima misi svake četvrte nedjelje te još na Božić, Uskrсни ponedjeljak i Duhove. No i 1679.g. žale se ovdašnji župljani na izostanak "poljičke" mise svake 3. nedjelje u mjesecu; god. 1696. slavila se ipak ovdje misna žrtva u treću nedjelju i na svaki drugi blagdan, a 1721. svake četvrte nedjelje, na Uskrсни utorak, na dva Ivanjdana (Krstiteljja i Evangelista, 24. VI. i 27. XII.), te božićna misa-zornica. God. 1760. Biskup svejedno traži od župnika jednu misu mjesečno, što bi značilo da se nije redovito držala.²⁴

Želja stanovnika Poljica za samostalnošću u odnosu na Zastrazišće povećavala se rastom broja stanovnika i jačanjem njihove samosvijesti, a došla je do vrhunca krajem 19. stoljeća: Poljičani su 1900. odbijali priznavati zastražiškog dušobrižnika kao svojega, nisu željeli krštavati niti krizmati djecu u Zastrazišću, Zastraziščanima nisu davali pristupa u svoju crkvu, niti da nose kip (sv. Ivana); jedna je starica zbog toga bila pokopana bez svećenika, a tada je bilo čak dvanaestero nekrštene djece; zbog stalnih je sukoba moralo nastupati čak i oružništvo!²⁵

²² J. KOVAČIĆ (20), 85. - M. PAVIČIĆ (17), 6 iznosi iz navedenih izvora i popise iz 1857. (145 stanika), 1879. (185 stanika, 33 obitelji, 96 muških i 89 ženskih), te onaj iz 1942. (?), kada da je bilo čak 322 stanovnika, što bi bio dosad najveći zabilježeni broj.

²³ J. KOVAČIĆ: *Župa Zastrazišće* (1), 165.

²⁴ BAH: *Visitatio Cedulini Ins. Pharensis et Issae*, 356; *Priuli Visitatio*, 270 i 271; *Rovetta I. vizitacija*, 671; *De Aspertis Visitatio*, 163; *Bečić... Visitationes*, 352.

²⁵ BAH, *Vizit. Carev*, 15 (usp. i BAH, *Protokol*, 625/1881 - pokušaj mirenja). - Prema pisanju don Drage LOVRIČA (*Župska kronika Poljica*. Inventar dšbr. ureda. Inventar crkve - rukopis u ŽAPo) nesuglasice su između Poljičana i Zastraziščana počele kulminirati za vrijeme župnikovanja don Joze Matkovića. Poljičani su tako odbili obrađivati zajedničke crkvene zemlje (1881.g.), tražili su posebnu misu (binaciju) u sve svetačne dane (1882.), uzaludno nastojali uz državnu pomoć proširiti crkvu (1885.). God. 1895. dobivaju posebnu misu na svaku prvu i treću nedjelju u mjesecu te na sve zapovijedne blagdane; ujedno je vlast zatražila da se u službenim župnim spisima posebno navede tko je iz Poljica (str. 18-20).

Privremeno je rješenje nađeno proglašenjem Poljica 1901. godine²⁶ pomoćnom dušobrižnom stanicom u okviru dušobrižne stanice Zastrazišće, s posebnim pomoćnim svećenikom ovisnim o zastraziškom dušobrižniku. Taj je pomoćni svećenik imao sjedište u Poljicima, vodio posebni Pomoćni dušobrižni ured te (od 1913.g.) imao i zaseban Zapisnik spisa, ali je krštenja, vjenčanja i sprovode javljao u Zastrazišće, gdje su se vodile zajedničke *matice*. Poljički je pomoćni svećenik započeo doduše 1914.g. voditi zasebne civilne matice, no crkvene su ostale zajedničke sve do odvajanja 1924. godine.

Poljica su postala "neodvisna dušobrižna stanica" odlukom Ordinarija u veljači 1924. godine, a uz prethodnu suglasnost državnih vlasti. Svega 6 godina kasnije, 1930., ovdášnji dušobrižnik don Toma Moscatello prelazi u Zastrazišće i odatle ekskurira Poljica. Tako je bilo do 1937., kad ovamo dolazi don Juraj (Zore) Paršić, posljednji svećenik koji rezidira u Poljicima. Nakon njegova odlaska 1942.g. Poljica opet opslužuju svećenici iz Zastrazišća, čime je faktički vraćeno staro stanje protiv kojega su se Poljičani toliko i tako dugo borili. U svemu tome nije igralo nikakvu ulogu formalno proglašenje Poljica župom 1970. godine.²⁷ Od god. 1996. zajednički župnik Zastrazišća i Poljica rezidira u Gdinju, što je uzrokovano i velikim smanjenjem pučanstva, no najvećima ipak nedostatkom raspoloživog svećenstva.

*Župnu crkvu sv. Ivana Krstitelja od znanih nam izvora prvi spominje papinski pohoditelj Augustin Valier 1579.g., kada je imala posvećen oltar s palom, kalež s pliticom, jedan parament i vlastite prihode. Iz god. 1603. imamo zanimljiv podatak da crkva bijaše posvećena, s također posvećenim oltarom na kom je stajala stara pala; kropionica je bila s vanjske strane ulaza (kao npr. i na crkvi sv. Magdalene iz 15. st. kraj Hvara). U listopadu 1625. blagoslovi biskup Cedulin novu palu za ovu crkvu; iz pohoda 1637.g. doznajemo da je posredini imala lik sv. Ivana, iznad njega Gospu, desno od sv. Ivana sv. Luku, a lijevo sv. Katarinu. Posred crkve je po običaju stajalo raspelo (možda na gredi, kao i drugdje tada na Hvaru); crkva je imala starinsku (*forme antique*) mjedenu piksidu, koja je tada bila zabranjena, kalež sa srebrenom čašom i pliticom, otrecano misno ruho i napuklo kandilo, a bila je bez nadarja ili njegovog upravitelja. God. 1669. Sv. Ivan je imao u braće Ivana i Nike Skrivićanića (u Jelsi) 200 libara, a još glavnice u mještana. God. 1734. imala je ova crkva i krstionicu, a Biskup je tražio da se radi više svjetla otvori prozor nad vratima. Crkva je 1769. bila oštećena od vlage, no popravljala se nastojanjem stanovnika. God. 1793. bilježi (25), 20-25; ISTI: Iz zapisnika dušobriž. ureda Poljica - rukopis u ŽApo; BAH, Protokol, br. 160 i 217/1924; *Šematizam* 1976 (26).*

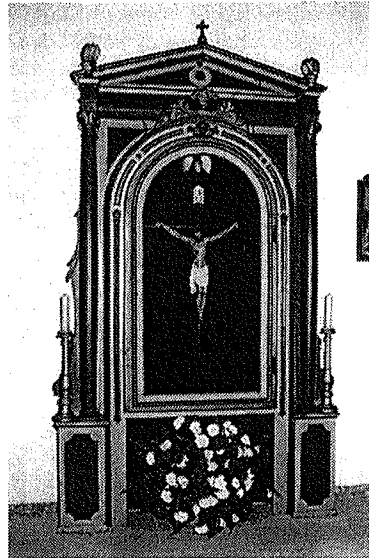
²⁶ Dolazak pomoćnog svećenika drugdje je datiran 1900. godinom - Status... dioecesis Pharensis, Brachiensis, et Issensis... Spalati... 1905, 37. Ipak, zadnji šematizam to postavljanje također stavlja u 1901.g. (Šematizam hvarske biskupije, Hvar 1976 /šapirografirano/, 53).

²⁷ D. LOVRIC (25), 20-25; ISTI: Iz zapisnika dušobriž. ureda Poljica - rukopis u ŽApo; BAH, Protokol, br. 160 i 217/1924; *Šematizam* 1976 (26).

posjednik Petar Dančević pok. Ante iz Jelse, uz pomoć malobrojnih stanovnika, te je bila i popravljena.²⁸

2. Poljica: glavni oltar u župnoj crkvi (snimio Zdravko Fistonić)

3. Poljica: raspelo u župnoj crkvi (snimio Zdravko Fistonić)

Ta starija crkva, prvospomenuta krajem 16. stoljeća, vjerojatno i nije bila mnogo starija od godine svoga prvog spomena, uzevši u obzir malen broj stanovnika i novije postanje naselja. Sudeći po zapisnicima kasnijih biskupskih vizitacija, sačuvala je uglavnom svoj izvorni gabarit sve do pregradnje 1940.g., o kojoj slijedi. God. 1897. poljički Sv. Ivan imao je ove nutarnje mjere: lađa 5,50 x 7 m, visina 4,20 m; apsida 3,20 x 4,90 m, visina 3,90 m.²⁹ Nova, dvostruko veća crkva na njezinu mjestu (istovjetna predajnog usmjerenja s ulazom na

²⁸ D. DOMANČIĆ: Valierova vizitacija na otoku Hvaru i Visu, *Arhivska grada otoka Hvara I.*, Hvar 1961, 46-47; Arhiv Centra (5), *Mali fondovi 28 (Priuljeva vizitacija)*, 68, 76 i 77; BAH, *Cedulini Visitationes* 5, 314a, 327d, 328 (po toj verziji Cedulin je 26. X. 1625. blagoslovio palu u Starom Gradu, a uz nju i zvono za poljičku crkvu); BAH, *Visitatio Cedulini Ins. Pharensis et Issae*, 291 (po ovoj inačici biskup je palu blagoslovio 19. X. 1625. u Jelsi!); BAH, *Visitatio... Maravii*, 98 (1629. se traži da se onemoguću obilaženje oko oltara, što bi značilo da je bio odvojen od začelnog zida); BAH, *...De Georgiis Visitationes*, 411-412; BAH, Vis. Andreis I., 62; BAH, *Condulmer Visitatio*, 601; BAH, *Riboli Visitationes*, 251; BAH, *Visitatio II. Stratico*, 213; BAH, *Skakoc I.a Visitatio*, 216 i *Skakoc II. Visitacija*, 230.

²⁹ Arhiv Centra (5), *Arhiv općine Jelsa*, svez. XXXVIII.

zapadu, a kapelom-apsidom na istoku) podignuta je istom 1940. godine, kako kazuje natpis na pročelju:

**BOGU NA SLAVU
SV IVANU NA ČAST-
SEBI NA SPOMEN I DIKU
MCMXXXX
U VJERI I SLOZI OBNOVILI
MJEŠTANI**

Nacrt proširenja crkve, od Jurja Novaka - "Trumbite", ovlaštenog zidarskog "majštora" iz Jelse (rodod iz Hvara), odobren je od jelšanske općine 5. VIII. 1940. Nutarnje su mjere lađe 13 x 6,5 metara, a apsida je iznutra duga 6,5 metara; vanjska je dužina cijele crkve 20,5 metara. Bile su predviđene dvije sakristije - ona s juga ostala je neizvedena. Na čelu odbora za gradnju bio je dušobrižnik don Zore Paršić,³⁰ koji je ujedno bio i najzaslužniji za proširenje crkve, blagoslovljene 8. prosinca 1940. godine.³¹

4. Stariji kip sv. Ivana Krstitelja u župnoj crkvi (snimio: Z. Fistonić)

5. Kip sv. Ivana Krstitelja u crkvi na groblju (snimio: Z. Fistonić)

³⁰ Isto, svez. XL.

³¹ D. LOVRIĆ: *Povijest Poljica*, ŽAPO. Prema istome rukopisu, crkva je po inventaru iz 1883.g. bila bez svoda i pokrivena kamenim pločama, imala ruševan oltar i zvonik /na preslicu/ s jednim zvonom. Između 1885. i 1900.g. dobila je svod sa kamenim pločama te navodno bila nešto povećana (1892.g.?). Usp. J. FRANULIĆ: Don Drago Lovrić (1918.-1979.) kao župnik Zastraišća i Poljica, *Služba Božja* 3/XXX., Makarska 1990, 281.

Glavni oltar od kamena i mramora, s lijepim reljefom Jaganjca Božjeg posred stipesa, podsjeća na radove Splićanina Pave Bilinića, no možda ga je načinio altarist Andrija Bertapelle iz Vrboske (1834.-1917.), koji je prema poljičkim anagrafima bio nastanjen u Poljicima i tu umro. O podizanju oltara nema isprava, a po predaji je zapao 700 fiorina. Nastao je na mjestu starijega od drva po svoj prilici oko 1910. godine. U niši nad njim je drven kip sv. Ivana Krstitelja, nabavljen 1939. godine.

Na sjeverne strane crkve sada je samo udubak s drvenim polikromiranim kipom Gospe Ružarice, blagoslovljenim 1911.g., a načinio ga je tirolski drvorezbar Giuseppe Runggaldier, iz mjesta S. Udalrico di Gardena (potpis). Od ranijeg drvenog oltara, očito načinjenog (sudeći po godini blagoslova kipa) negdje pred Prvi svjetski rat, sačuvan je gornji dio, po predaji rad jelšanskog drvodjelca Vinka Palaversića, koji kvalitetnom izvedbom pokazuje da tradicija izrade drvenih polikromiranih žrtvenika nije na Hvaru zamrla niti početkom 20. stoljeća. Pri nedavnoj obnovi crkve odbačenog ga je dao restaurirati župnik Franulić te postavio u dnu crkve kao prikladan okvir za raspelo koje zovu "Mašunića križ", jer ga je nabavio Luka Lučić "Mašurić" (Podgora, 1827.-Poljica, 1890.), prvi od toga roda u Poljicima.

S južne strane lađe je, ranije u niši nabavljenoj 1956.g. u Milni, kip Srca Isusova iz 1938.g. Pred njim je nekoć bila mramorna menza (noviji rad od dijelova glavnog oltara). - Kip sv. Ivana kod krstionice (19.st.?) bio je u starijoj crkvi na (tada jedinom) oltaru. Pjevalište je podignuto 1956.g. Dva lusteru od muranskoga stakla darovali su ovoj crkvi fratri Sv. Frane u Splitu 1950-ih godina. - U malenoj sakristiji s juga crkve najvredniji je starinski pozlaćeni kalež (vis. 20,5 cm, promjer čaše 9 cm), vjerojatno iz 16.st. i moguće isti, koji spominje još Valter 1579.g., a svakako je najstariji primjerak u skromnom, uglavnom recentnom inventaru ove crkve. Tu je i lijep tirolski kip Uskrsloga (vis. oko 80 cm), ranije nošen u ophodima.³²

Zadnja je obnova crkve (nastojanjem župnika J. Franulića) bila 1997.g. *Toranj zvonika* sjeverno uz pročelje crkve podigli su mještani nastojanjem dušobrižnika Jerkovića 1926., a bio je dovršen četveroslivnim krovom 1966. godine. U tome je znatno pripomogao (kao i pri proširenju crkve četvrt stoljeća ranije) revni poljički zvonar i crkvinar Tomà (Tomas) Lučić - "Mašurić" pok. Ante (1910.-1993.), koji je i inače mnogo pomagao ovdašnjim svećenicima. Na zvoniku, koji je do gradnje onog zastražiškog 1980.g. bio jedini u obliku tornja u Plamama, sada su dva zvona, oba iz 1926.g. i od splitske zvonoljevnice Cukrov: veće posvećeno sv. Ivanu Krstitelju, a manje, preljeveno od staroga, Gospi Ružarici.³³

³² D. LOVRIC (25), 66 (novi kip Djetića nabavljen je u Ljubljani 1959.g.) i 167-180; BAH, *Protokol*, 550/1911 (dopuštenje blagoslova kipa Ružarice); J. FRANULIĆ (31).

³³ D. LOVRIC (25), 23 (kasniji jelšanski načelnik Jure Duboković nudio je zajam za gradnju zvonika od braččkog kamena, ali narod nije htio duga!) i 192; J. FRANULIĆ (31), 276 i 287 (bilj. 26); *Šematizam hvarske biskupije* (26) - datira dovršetak zvonika u 1972.g.; Arhiv Centra (5), Dokumentacija, 96. - Prema BAH, svez. *Zvona*, te *Zapisniku Dušobrižnog Ureda Poljica* I. u

Od *kapelica* ima ona sv. Dominika s kipićem koju je podigao Donko Zenčić oko 1939.g.,³⁴ te ona sv. Roka prema Jelsi, kojoj je kipić nestao u 2. svj. ratu. Postoji i "ponara" (udubak, niša) gdje je nekoć stajao Gospin kip od voska (vl. Dinko Zenčić-Donkotov), a istom se vlasniku pripisuje i porušena kapelica sv. Ante, kojoj da je sačuvan kipić. Najnovija je ona Gospe Fatimske u dvorištu Antuna Lučića p. Tomasa "Mašurića" (obojica zaslužni crkvinari), podignuta 1963., s kipom nabavljenim u Italiji, blagoslovljenim od biskupa o. Bezmalinovića. - Kameni križ s natpisom: OBNOVLJENO 1977. blizu škole uz tadašnji uzdužni otočki put izvorno je bio podignut, prema usmenoj predaji, oko 1900.g. ili malo ranije, kad i neki drugi objekti (župna kuća, groblje) kojima su Poljičani željeli naglasiti svoju neovisnost o Zastrazišću.³⁵

Groblje uokolo crkve sv. Ivana bilježi još Valier 1579.g., a bilo je u porabi i početkom 19.st.; danas mu nema traga. Današnje, dalje od naselja na sjeveroistoku, sagrađeno je 1890. nastojanjem seljana. Kovinska rešetka na ulazu, gotovo istovjetna onoj na starome gđinjskom groblju, bit će prema tome rad domaćeg kovača Duje Lučića (Vrbanj, 1827.-Gđinj, 1901.). Grobljanska crkvića, kojoj se naumljena ? gradnja spominje 1915.g., u sadašnjem je obliku tek od 1990-ih godina. U njoj je veoma rustičan kip sv. Ivana Krstitelja (18./19.st. ?), obnovljen 1997. godine.³⁶

Pomoćni svećenici i dušobrižnici/župnici

1901.-1909.	Petar Duboković iz Pitava, osobito zaslužan za školstvo (v.); nekoliko mjeseci 1909. Stjepan Bojančić iz Vrisnika, kapelan u Jelsi
1909.-1911.	Reginald Radić iz Bola
1912.-1913.	Josip Grgičević iz Vrisnika
1913.-1919.	Vinko Plemković iz Svete Nedilje (1918./19. zamjenici Pio Maroević, dominikanac, i Antun Vranković, oba iz Starog Grada)

ŽAPo, 10/1917, ranije su na jednozidnom zvoniku bila dva zvona, oba od Cukrova: jedno iz 1899. (promjer 46 cm, težina 56,5 kg), a drugo iz 1904.g. (promjera od 55 cm i težine od 80 kg).

³⁴ Vjerojatno je u pitanju ista za koju je zamolio dozvolu gradnje Ante Zenčić u rujnu 1914., a s likom sv. Dominika - BAH, *Protokol*, 1509/1914.

³⁵ J. FRANULIĆ, pismo potpisano od 23. X. 1998.

³⁶ D. DOMANČIĆ (28), 47; J. KOVAČIĆ: *Župa Zastrazišće* (1), 177; D. LOVRIĆ (25), 19; J. KOVAČIĆ: *Župa Gđinj* (1), 341; BAH, *Protokol*, 145/1915. - Od 16 najstarijih grobnih ploča na poljičkom grobištu (lijevo od ulaza) jedna jedina ima natpis, koji je zanimljiv po tome što s Poljicima - nema nikakve veze! Na njoj su imena braće Mate i Jure Šolo (Sollo - iz Sumartina na Braču), a ispod je uklesano sidro, biljeg njihovog pomoračkog zvanja. I po predaji i po prezimenu razvidno je da je ploča nabavljena zajedno s ostalima od istih kamenara (vjerojatno iz Selaca na Braču), sigurno stoga jer su prvotni naručitelji Šolo bili odustali, odnosno nisu platili narudžbu. Poljičani očito nisu željeli trošiti dodatni novac na otklesavanje imena ranijih naručitelja; samo je izvorna 1888.g. promijenjena na 1890., tj. na godinu utemeljenja poljičkog groblja, koja je i nad njegovim ulazom.

1919.-1922.	Toma Šoljan iz Staroga Grada
1923.	Mate Blašković iz Vrboske
1923.-1927.	Dinko Jerković iz Nerežišća
1927.-1937.	Toma Moscatello iz Dola/Hvar
1937.-1942.	Juraj-Zore Paršić iz Svete Nedilje, zaslužan za proširenje crkve (v.) i za revnovanje oko vjerske izgradnje župljana. Zbog progona od zavláštenih mjesnih komunista, morao je napustiti župu ³⁷
1942.-1951.	Ivan Tržok iz Jelse
1951.-1971.	Drago Lovrić iz Mratova (Promina-Drniš)
1971.-1973.	Ante Erštić iz Medviđe
1973.-1978.	Emil Pavišić iz Nerežišća
1978.-1981.	Mate Bižaca iz Postira
1981.-1996.	Jurica Carić iz Svirača
1996.-	Josip Franulić iz Nerežišća

Župna kuća jugoistočno blizu crkve bijaše podignuta od mještana 1898. godine, za (tada tek - ubuduće) dušobrižnike.³⁸

Nemamo pouzdanih podataka o starijim *svećeničko-redovničkim zvanjima* iz Poljica. Sudeći po prezimenu, domaći je sin mogao biti don Nikola Hercegović, zastražiško-poljički župnik krajem 17.st.³⁹ Od novijih je bio samo o. Anđelko (Josip) Borović (1892.-1921.), misnik od 1916., franjevac zadarske provincije, koji je umro mlad u rodnom selu očekujući prijelaz u biskupijsko svećenstvo.

Glavna je stara *bratovština* bila ona Presvetog Otajstva, koja se 1679.g. spominje kao zajednička s istom zastražiškom, a imala je 10 kadaca masta od jedne zemlje. Tako i 1696.g., kada je ukupno ? prihođivala 60 barila vina; njome su kao i drugdje upravljali izabrani prokuratori, a račune je nadzirala državna vlast ("Knez"). God. 1700. ogranak bratovštine Presvetoga u Poljicima upravljao je svojim приходima bez uplitanja zastražiških bratima, no nisu vodili računsku knjigu; župniku su davali 100 libara godišnje, a Zastražiščani 200. God. 1721. mjesna se bratovština navodi pod imenom Sv. Ivana Krstitelja; nisu imali tunike, a s crkovnih vinograda dobivahu svega 4 do 5 kadaca masta. God. 1778. ova je bratovština ubrojena među "proizvoljne udruge" (*arbitrarie Congregazioni*), no njome su ipak upravljali posebni "administratori". Bilježi se i 1802.g., bez

³⁷ J. FRANULIĆ: *Skrajnje pogubna zabluda*, Makarska 1994 (Biblioteka "Službe Božje" knj. 35), 43-45.

³⁸ *Schematismus Cleri Dioecesis Pharensis* 1912, 38. - God. 1932./33. podrum joj je bio iznajmljen mjesnoj "Seoskoj prosvjeti", a 1937. nakratko je ustupljena posjedniku Ivanu Dubokoviću (*Zapisnik.../33/, 27/1932 te 9 i 10/1933, i 17/1937*). Dušobrižni arhiv u njoj uništen je od partizana u Drugome svjetskom ratu. Njzinu je nacionalizaciju zapriječio don Drago Lovrić 1960.g. - J. FRANULIĆ (31), 272-273.

³⁹ J. KOVAČIĆ: *Župa Zastražišće* (1), 177, bilj. 50; D. LOVRIĆ: *Iz Zapisnika dušobriž. ureda Poljica*, rukopis u ŽAPO.

(zasebna) križa i bez bratimskih halja (Cappa).⁴⁰ - Nema sumnje da je i ovdje, počevši od francuske vlasti, ulogu ranije bratovštine preuzelo mjesno crkvinarstvo, zajedničko između Poljica i Zastražišća.

Od novijih pobožnih udruga, bratovštinu Gospe Ružarice utemeljio je u travnju 1919. ovdašnji pomoćni svećenik dominikanac Maroević, a obnovio dušobrižnik Lovrić 1954.g. Još ranije, u svibnju 1915., dobivena je dozvola za ustanovljenje bratovštine Srca Isusova, no ne znamo je li doista i osnovana. God. 1938. utemeljeno je Djevojačko društvo Srca Isusova (barjak), a 1940. bratovština Gospe Karmelske.⁴¹ - Sve je to sada prošlost.

Škola u ovome selu otvorena je 3. XI. 1905., s mjesnim svećenikom don Petrom Dubokovićem kao učiteljem. Sljedeći učitelj bio je također ovdašnji pomoćni svećenik don Reginald Radić, do 1910./1911.g. kada je škola zatvorena. Ponovno je otvorena 1913. s pomoćnim svećenikom don Jozom Grgičevićem kao učiteljem. God. 1914. naslijedio ga je pomoćni svećenik don Vinko Plemković, koji je učiteljevao do 1918.g. Od 1919. do 1921.g. učitelj je ove "pomoćne škole" don Toma Šoljan; od 1921. se spominju učitelji svjetovnjaci, a od 1923. učiteljica - god. 1931. bila je to A. Draganić. God. 1932.-1941. učitelj je Niko Salamunić iz Jelse, a pomoćni ? oko 1939. Ivan Cvitanović iz Baške Vode (bar do 1942.).

"Učionska pomješća" (lokali gdje je djelovala škola) bijahu odreda iznajmljene privatne kuće: 1905.-1910./11. ona braće Carić-Bujas iz Vrisnika, 1913.-1917. kuća Lučića - "Mašurića", 1918.-1921. opet ona Carić-Bujas, a od 1922. do 1925.g. iznova prethodna Lučić. God. 1925.-1936. škola djeluje u kući Ivana Božikovića p. Jurja. Dne 1. rujna 1936. otvorena je, nakon petogodišnje gradnje, zasebna školska zgrada. Čini se da je sagrađena po tipiziranom projektu Č.M. Ivekovića, a voditelj gradnje bio je spominjani jelšanski poduzetnik Juraj Novak - "Trumbita". Svedena 1960-ih godina na četverogodišnju, poljička je škola napokon zatvorena 1972. godine, a posljednja je u njoj poučavala učiteljica Dinka Račić iz Vrbnja.⁴²

⁴⁰ BAH: *Priuli Visitatio*, 271; *Rovetta I. vizitacija*, 671; *Rovetta Visitatio*, 68; *De Aspertis Visitatio*, 163; *Riboli Visitations*, 659 i 661; *Galli... Visitat.*, 127.

⁴¹ Zapisnik (33), 2/1919 i 7/1954; BAH, *Protokol*, 608/1915; D. LOVRIĆ (25), 176 i 177.

⁴² Arhiv Centra (5), Arhiv općine Jelsa: IV., 1c i 8; V., 1399; Misc. 1, 3d; Misc. 2, 4c; Misc. 5, g; Misc. 7, d; Računska knjiga 1930.-1941.; A. MATKOVIĆ, M. MATKOVIĆ i M. PAVIČIĆ: *Poljica 1941, Hvarski zbornik* 6/1978, 115 i 116; Spisi dušobriž. ureda Poljica 1927.-1949. u ŽApo; J. FRANULIĆ (35).

Zanimljiv je izvještaj o poljičkom školstvu dušobrižnika don Zore Paršića od 30. VI. 1940. (BAH, svaz. *Jubilej* 1941.), gdje ističe: "Vlč. D. Petar Duboković sâm se je odlučio, da otvori školu i da je vodi, budući da su tada sama četiri čovjeka znala čitati i pisati. Svojim nesebičnim radom najviše je učinio u župi u prosvjetnom pogledu, pa se i danas njegovo ime s najvećim poštivanjem spominje." Paršić nadalje navodi zasluge dušobrižnika Plemkovića i nadasve don Dinka Jerkovića, koji su držali predavanja "o gospodarstvu i drugim praktičnim stvarima, za boljitak duhovni i materijalni seljana", a također i predstave, "čime se je narod najviše izobražavao". Školu su pohađali i stariji, najčešće godinu dana, dok ne bi naučili čitati i pisati; don Dinko je držao i večernju školu, gdje se posebno učilo "računstvo", tj. aritmetika. God 1922. osnovana je čitaonica. Naporima ovih svećenika, i kasnijih laičkih učitelja i učiteljica, nepismenost je u Poljicima bila nestala do početka Drugoga svjetskog rata.

Od *ostalih spomenika* valja spomenuti ladanjsku kuću Anđelinović-Angelini, negdašnjih zastražiško-poljičkih veleposjednika, koju su zajedno s veleposjedom 1833. kupili, a 1837.g. preuredili braća Duboković - "Nadalin" iz Pitava, kasnije u Jelsi: dr. Juraj (poslije hvarski biskup), Matij-Mate te Ivan, kasniji načelnik i obnovitelj Jelse. O tome kazuje dosad neobjavljen natpis na kući, gdje je od klesarskih pogrešaka najuočljivije krivo napisano prezime novih vlasnika:

STABILE ED ADIACENZE
DALLI FRATELLI DUBOVICH
NADALIN COMPEERATE
NELL ANNO 1833
E DAI MEDESIMI COLTIVATE
ED A MIGLIOR GUSTO
E FORMA RIDOTTE
1837

U ovoj su kući 1930-ih godina redovito stanovali poljički učitelji i učiteljice, a posljednji vlasnik Duboković, Ivan (Zane) p. Nikole p. Matija, prodao ju je pred Drugi svjetski rat. Skromna je i bez posebnih ukrasa, a izdvaja se jedino maštovito isklesan "bucal" (kruna cisterne).⁴³

6. Pečat Dušobrižnog ureda Poljica 1919.g.

⁴³ N. DUBOKOVIĆ NADALINI (2); Arhiv Centra (5), *Operativni arhiv*, 22 c 6, 8; J. FRANULIĆ (35). - U kasne ure 24. II. 1792.g., zacijselo u ovoj kući, dok se ondašnji suvlasnik Ivan Pavao Angelini grijao uz vatru, upao je ovdje njegov težak Jure Bilčić Petrov te ga izlupao maškinom po glavi!, pa je Angelini pao u ognjište, ali je preživio. Razlog je napadu bio taj što je Bilčić s ocem i braćom bio osuđen platiti uskraćeni dohodak i štetu od neovlaštene sječe drva (Arhiv Centra k.g., Arhiv Remigija Bučića, 32, 508). - Izneseno govori o nimalo idiličnim, a katkad i skrjajne napetim odnosima između posjednika i njihovih težaka, naravno ne samo ovdje nego i na čitavom otoku Hvaru.

Summary

THE PARISH OF POLJICA ON THE ISLAND OF HVAR

J o š k o K o v a č i ć

Poljica was settled in the 15th c. and became part of the parish of Zastrazišće, founded in 1605; it gained its independence only in 1924. This small village, the first from the west on the easternmost part of the island of Hvar, Croatia, built in the 16th c. its church, which was entirely rebuilt and enlarged in 1940.

This paper, chiefly based on archival, unpublished sources, presents further data on local family names, clergy in the parish, guilds, the local school etc.